

УДК 372.881.111.1

DOI 10.31494/2412-9208-2020-1-2-248-255

FORMATION OF MOTIVATION FOR LEARNING OF FOREIGN LANGUAGES BY HIGHER EDUCATION APPLICANTS

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Natalya VENKOVSKA,

candidate of pedagogical sciences,
associate professor

Наталія БЕНЬКОВСЬКА,

кандидат педагогічних наук, доцент

<https://orcid.org/0000-0001-5857-6991>

gleyzern@ukr.net

Odesa Institute of Trade and
Economics of
Kyiv National University of Trade
and Economics

Одеський торговельно-
економічний інститут
Київського національного
торговельно-економічного
університету

✉ 6, Inglezi St.,

Odesa, Ukraine, 65000

✉ вул. Інглезі, 6

м. Одеса, Україна, 65000

Original manuscript received: June 12, 2020

Revised manuscript accepted: August 19, 2020

ABSTRACT

The article is devoted to the problem of formation of motivation for learning foreign languages by higher education applicants. Various motivational approaches are considered. Practical experience convinces that the most important thing in learning a foreign language is the motivation of higher education applicants. Motivation is the most indisputable and well-studied factor in the success of learning in general and learning a foreign language in particular. It is the trigger for any activity, be it work, communication or cognition. The motive should be presented both at the beginning of the class and in the creation of a system of motives for each of its individual stages. The motive should be the point of support at which the content of the lesson is built. No one, even a highly qualified teacher, will achieve the desired result if his or her efforts are not aligned with the motivational basis of a particular learning process. Any activity or individual act is not motivated by a particular motive, but by a complex of motives, that is, it is motivated.

In the context of research, motivation is seen as a hierarchical system of internal and external motives. The motivational sphere refers to a set of stable motives that are in a certain hierarchy and express the orientation of the individual.

It is substantiated that the influence of emotional factor on educational activity is ambiguous, it depends on certain conditions. The process of professional interest formation has certain regularities and stages. The article also determines that work based on communicative principles has advantages over a theoretical approach to language learning. Generally speaking, in order to achieve the result effectively, it is necessary to provide a differentiated approach to learning a foreign language.

In the result of the research it was concluded that purposeful work in the process of learning foreign languages to develop not only external stimuli but also internal motivations has a positive tendency. A deeper, more detailed knowledge of higher education applicants opens up more opportunities for the teacher to use a variety of content and form tasks that have a positive impact on the formation of professional interests.

Keywords: *motivation, motive, classification of motives, foreign languages, applicants for higher education.*

Вступ. Соціальні, економічні, політичні та духовні перетворення в Україні переконують, що їх ефективне здійснення та переведення на якісно новий рівень вимагають поліпшення теоретичної та практичної підготовки спеціалістів вищої кваліфікації. Внутрішніми джерелами активності особистості у процесі набуття знань, умінь і навичок, необхідних для подальшого навчання, самоосвіти та майбутньої професійної діяльності, є насамперед мотиви, потреби, інтереси, прагнення, ставлення до навчання. Оптимізація освіти у ЗВО передбачає цілеспрямоване формування в молоді позитивного ставлення до реалізації прагнень людини до задоволення своїх потреб.

На думку А. Маркової, знання про мотиваційну сферу особистості і про мотиваційну основу конкретного навчання рівнозначне знанню про рушійні сили цього процесу. Жоден навіть висококваліфікований викладач не досягне бажаного результату, якщо його зусилля не будуть узгоджені з мотиваційною основою конкретного процесу учіння. Успішне розв'язання проблеми мотивації навчальної діяльності значно впливає на якість підготовки майбутніх фахівців. Ефективність навчання визначається не тільки кількістю засвоєних знань, але й ставленням здобувачів вищої освіти до навчальної діяльності, їх внутрішньою позицією. Тому вивчення мотивації є центральною проблемою дидактики і педагогічної психології. Хоч у цій сфері є певні успіхи, але проблема ще не вирішена: мінливість, рухливість, різноманітність мотивів дуже важко звести до певних структур, однозначно визначити способи управління ними. Тому дослідження мотиваційної сфери особистості як фактора ефективності початкової діяльності є одним із найбільш актуальних наукових завдань.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та узагальнити шляхи формування мотивації вивчення іноземних мов здобувачами вищої освіти.

Завдання статті – на основі аналізу психолого-педагогічної літератури з'ясувати сутність основних підходів до трактування джерел активності суб'єктів пізнання і оптимальний комплекс мотивів вивчення іноземних мов.

Результати та дискусії. У працях вітчизняних педагогів і психологів сформульовані методологічні принципи дослідження проблеми мотивації. У них мотивація розглядається як одне із стрижневих утворень особистості. У дослідженнях з цієї проблеми наголошується на складності, якісній неоднорідності будови мотиваційної сфери.

Оскільки основною категорією мотиваційної сфери особистості більшістю вчених визначається «мотив», значна увага в педагогіці і педагогічній психології приділена вивченню цього поняття. У психолого-педагогічній літературі виділяють декілька видів класифікацій мотивів учіння. Найбільш визнаним є поділ мотивації на внутрішню, яка безпосередньо пов'язана зі змістом навчальної діяльності та включає пізнавальні мотиви, мотиви самовдосконалення, і зовнішню, яка включає

соціальні мотиви (П. Якобсон, А. Маркова, О. Леонт'єв, Л. Божович та ін.). В останні роки науковці стверджують, що будь-яка діяльність, у тому числі й навчальна, зумовлена одночасно багатьма мотивами, тобто полімотивована (Г. Хесс, М. Філіппов, В. Вілюнас, В. Ляудіс та ін.).

Аналіз літературних джерел дозволяє стверджувати, що, розглядаючи мотивацію людини як психологічний феномен, науковці зіштовхувалися з багатьма труднощами. Насамперед, виникла термінологічна розбіжність: однаково і навіть як синоніми вживаються терміни «мотивація» і «мотив». Розглянуті погляди на поняття «мотив» вказують на багатозначність у трактуванні цього терміну: мотивом називають різні психологічні феномени, уявлення та ідеї, почуття та переживання (Л. Божович); потреби, спонукання і нахили (Х. Хекхаузен); бажання, звички, думки і почуття обов'язку (П. Рудик); морально-психологічні установи (О. Ковальов); психічні процеси, стани і властивості особистості (К. Платонов); предмети зовнішнього світу (О. Леонт'єв); установки (А. Маслоу) і навіть умови існування (В. Вілюнас).

Мотив – це складне інтегральне психологічне утворення, кінцевою метою якого є формування навчально-пізнавальної активності здобувачів вищої освіти та спонукання їх до досягнення поставленої мети.

«Мотивація» є більш широким поняттям, ніж «мотив». У психолого-педагогічній літературі мотивація як психічне явище теж трактується неоднозначно. Мотивація визначається як сукупність факторів, що підтримують і спрямовують, тобто визначають поведінку (К. Мадлен, Ж. Годфруа); як сукупність мотивів (К. Платонов); спонукання, процес психічної регуляції конкретної діяльності (М. Магомет-Емінов); процес дії мотиву і як механізм, що визначає виникнення, спрямованість і способи здійснення конкретних форм діяльності (І. Джидар'ян), як єдину систему процесів, що відповідають за спонукання і діяльність (В. Вілюнас). Усі з вищезазначених визначень мотивації умовно можна поділити на два напрями. Представники першого напрямку розглядають мотивацію як сукупність спонукань, що викликають активність людини, тобто систему факторів, детермінуючих поведінку (сюди входять: потреби, мотиви, цілі, наміри прагнення тощо); другого – як процес формування мотивів, характеристику процесу, який стимулює та підтримує поведінкову активність на певному рівні.

Найширшим є поняття мотиваційної сфери, під якою слід розуміти сукупність стійких мотивів, що знаходяться в певній ієрархії і виражають спрямованість особистості (ціннісні орієнтації, установки, соціальні очікування, домагання, емоції, вольові якості та інші соціальні і психолого-педагогічні характеристики).

Беручи до уваги наявність різних підходів до класифікації мотивів учіння, враховуючи полімотивованість навчальної діяльності здобувачів вищої освіти, ми розглядаємо мотивацію учіння як ієрархічну систему внутрішніх і зовнішніх мотивів, посилаючись при цьому на праці Е. Десі, В. Мільмана, М. Рогова, Х. Хекхаузена, В. Чиркова, П. Якобсона та ін.

Як уже зазначалось, будь-яка діяльність чи окремих вчинок спонукається не окремим мотивом, а комплексом, тобто є полімотивованим. Всі вони ранжуються згідно з певною ієрархією: одні мотиви є більш значущими і займають провідне місце. Під час розвитку особистості змінюється ієрархія мотивів, вона піддається зовнішньому впливу і може змінюватися під впливом викладача. Ієрархізація мотивів є одним з найважливіших параметрів особистості. Стілка і стабільна ієрархія мотивів не піддається значному впливу. Високий рівень ієрархізації виражається в тому, що свої дії людина співвідносить з головним для неї мотивом – метою. О. Леонтьєв підкреслював, що коли мається на увазі головний стабільний чітко виражений мотив, то можна говорити про життєву мету [2].

За місцем мотиву в загальній ієрархії виділяють смислоутворюючі та стимулюючі мотиви. Смислоутворюючі мотиви визначають загальну спрямованість особистості. Здобувач вищої освіти, у якого основним мотивом навчальної діяльності є пізнавальний інтерес, відзначається міцно сформованою потребою в пізнавальній діяльності. Здобувач вищої освіти в цьому випадку не просто виявляє пізнавальну активність, він по-іншому не може діяти. Ті мотиви, які визначають сталість поведінки людини у конкретній діяльності і менше залежні від ситуативних, і є виявом спрямованості особистості. Стимулюючі мотиви є лише підсиленням і не визначають загальної спрямованості особистості.

При такому підході до проблеми ієрархії завданням викладача є створення такої ієрархії мотивів, за якої мотиви, що мають більший стимулюючий вплив, виступали б як смислоутворюючі і, відповідно, займали вищі місця в ієрархії. Як уже відзначалося, найбільшою стимулюючою силою наділені внутрішні мотиви або на думку А. Маслоу, мотиви самоактуалізації. А найменш ефективними є зовнішні негативні мотиви, зокрема потреба у безпеці.

Вплив емоційного фактора на навчальну діяльність є неоднозначним. Він залежить від певних умов, зокрема:

- співвідношення мотивів та мети діяльності, чим більше вони розходяться, тим більшою є емоційна напруга, що дезорганізує діяльність;

- наявність у даній ситуації заздалегідь заданих емоційних параметрів, наприклад, оцінювання завдання як складного, що посилює відповідальність, суб'єктивне сприйняття дефіциту часу;

- вплив попереднього несприятливого емоційного стану тощо;

Тому завданням викладача є створення ситуації, яка б перешкоджала виникненню у здобувача вищої освіти стану емоційної напруги, і, навпаки, стимулювала б появу операційної напруги [1].

Багато авторів (С. Григорян, М. Кудашова, А. Маркова, М. Дубровіна) відзначають, що структура мотиваційної сфери навчальної діяльності не є незмінною, раз і назавжди створеною. Під впливом об'єктивних та суб'єктивних факторів відбувається постійний процес

зростання або спадання інтенсивності, стимулюючої сили різних мотивів. Разом з тим, вони піддаються зовнішньому впливу.

Одним з головних мотивів, які спонукають здобувачів вищої освіти до роботи на заняттях, є потреба у схваленні. Часто робота на занятті мотивується лише бажанням отримати схвалення. Разом з тим, викладач, сам того не бажаючи, може знизити дану мотивацію, використовуючи похвалу занадто часто і цим самим знижуючи її цінність для здобувача вищої освіти.

Мотив досягнення знаходить своє відображення у підкріпленні високого рівня здібностей і в уникненні підтвердження низького рівня. Як правило, здобувачі вищої освіти схильні виявляти більшу концентрацію інтересу до тих предметів, на яких вони виявляють кращі здібності.

А. Маркова надавала великого значення умінню здобувачів вищої освіти ставити перед собою цілі і пов'язувала це вміння з рівнем мотивації. Здобувачі вищої освіти з високим рівнем мотивації досягнення краще вміють організовувати свою роботу та ставити цілі.

Доведено, що важливим фактором низької мотивації досягнення є страх невдачі, що переслідує окремих здобувачів вищої освіти настільки, що вони не ризикують братись за розв'язання будь-яких більш-менш складних завдань.

Іншим важливим мотивом є мотив компетенції, який виявляється у бажанні бути кращим у групі. Мотив компетенції; не обов'язково залежить від набутого мотиву досягнення, але й має своє глибоке біологічне коріння. Інстинктивно здобувач вищої освіти буде більше цікавитись і займатись тим видом роботи, в якому він кращий за інших і йому дуже важко примусити себе займатись тим, у чому він погано орієнтується.

Мотив престижності для багатьох здобувачів вищої освіти є провідним і може підпорядковувати потребу у похвалі та досягненні. Названий мотив скеровує активність студентів на ту діяльність, досягнення в якій принесуть більшу престижність серед однолітків, оскільки цей мотив спрямований в першу чергу саме на них. Мотив престижності майже завжди є одним з найбільш усвідомлених, особливо в процесі вивчення іноземної мови.

Мотив домінування виявляється у бажанні здобувачів вищої освіти бути найкращими у групі, найкраще володіти навчальним матеріалом, бути авторитетом у певній сфері діяльності.

Близьким за суттю є мотив конкуренції. Здобувачі вищої освіти розглядають процес навчання як своєрідне змагання. Додатковим подразником виступає заохочення з боку викладача через організацію конкурсів, змагань та вікторин.

Мотив безпеки у більшості випадків є найменш продуктивним і належить до нижчого рівня мотивів. Здобувачі вищої освіти, в яких цей мотив займає провідне місце в ієрархії мотивів навчання, спрямовують свою активність на навчальну діяльність не для отримання позитивних емоцій від задоволення потреби, а для уникнення негативних емоцій, пов'язаних з невиконанням поставлених завдань.

Наступний мотив – це потреба у груповій приналежності. Він виявляється у бажанні здобувачів вищої освіти бути прийнятими іншими членами групи, як таким що належить до них. Здобувачі вищої освіти готові дотримуватись певних норм та правил поведінки, вироблених у групі. Думка та позиція групи може бути і, як правило, є дуже сильним стимулом поведінки.

Проблема у самореалізації на відміну від потреби у безпеці є найбільш високою у ієрархії та найбільш дієвою мотивацією. Вона виявляється у бажанні реалізувати закладений у людині потенціал. Здобувач вищої освіти насолоджується самим процесом навчання, розвитком своїх здібностей. Здобувачі вищої освіти керовані цим мотивом, не потребують зовнішніх стимулів.

Процес формування професійного інтересу має певні закономірності та стадії протікання. Одна з них полягає в тому що професійний інтерес формується паралельно з розв'язанням навчально-виховних завдань. У нашому випадку формування професійного інтересу підпорядковується тим завданням, які повинен виконувати викладач іноземної мови з метою формування вмінь та навичок комунікації відповідною мовою. У зв'язку з цим особливого значення набуває особистісний компонент опанування іноземною мовою.

Вплив на формування професійного інтересу здійснюється опосередковано, через використання форм і методів роботи та організації взаємодії між викладачем і здобувачами вищої освіти таким чином, що процес формування професійного інтересу органічно вплітається в усі види навчальної діяльності й доповнює інші цілі, які ставить перед собою викладач.

Робота на занятті, організована за принципами комунікативності, має переваги перед теоретичним підходом до вивчення мови, оскільки мовна компетенція у більшості випадків може бути досягнута через підсвідоме засвоєння мови, активну участь у справжньому спілкуванні, яке має особистісний смисл для учасників [4]. Тобто найефективнішим засобом вивчення мови є ситуація, за якої мова використовується як засіб для чогось іншого. Приклад, створена ситуація до теми «Ділова подорож».

Work in pairs. Imagine that your business partner from England is ringing you up. Discuss:

- a) the date of his arrival;
- b) reserving a room in a hotel for some days.

To simulate the situation of a telephone conversation, the people on the phone must sit back-to-back so that they can't see each other's faces.

Для підвищення рівня усвідомлення свого професійного вибору та підвищення рівня професійної мотивації необхідно надавати здобувачам вищої освіти можливість частково виконувати функції викладача. Разом із тим здобувачі вищої освіти матимуть можливість задовольняти свою потребу у компетентності, дорослості, домінуванні, а також розвивати професійно значущі риси характеру та навичок.

Отже, можна зробити **ВИСНОВКИ**:

- розпочинати роботу варто з діагностичного етапу, оскільки кожна академічна група має свою специфіку, що виявляється у рівні знань, мотивах вибору навчального закладу, мірі професійної зорієнтованості;
- необхідно забезпечити диференційований підхід до вивчення іноземної мови. З цією метою дидактичний матеріал повинен бути посильним для здобувачів вищої освіти різного рівня підготовки, що передбачає можливість добровільно обирати той, який є доступним здобувачам вищої освіти;
- дуже важливо враховувати той факт, що після багаторічної роботи за сталою схемою шкільного навчання здобувачам вищої освіти складно швидко налаштуватись на продуктивну роботу, виконуючи нестандартні завдання;
- щоб уникнути таких ситуацій, необхідно поступово вводити завдання, які передбачають менший контроль з боку викладача. Як показав власний досвід, є доцільним поглиблений аналіз мети та практичної значущості змісту щойно виконаного завдання, оскільки у процесі виконання багатьох із них практична мета роботи залишається неусвідомленою здобувачами вищої освіти, і це, на нашу думку, є однією з причин низького оцінювання ними ефективності роботи;
- можна констатувати, що існує пряма залежність між рівнем знань здобувачів вищої освіти, їхньою активністю під час роботи з нестандартними завданнями та ефективністю такої роботи. Тобто, чим вищий рівень знань здобувачів вищої освіти, тим більш виправданим є використання запропонованої системи роботи. Глибші, ґрунтовніші знання здобувачів вищої освіти відкривають перед викладачем ширші можливості з метою використання різноманітних за змістом та формами завдань, що позитивно позначаються на формуванні професійних інтересів. На основі отриманої інформації можна зробити попередні висновки про те, що цілеспрямована робота в процесі вивчення іноземних мов з метою розвитку не лише зовнішніх стимулів, а й внутрішніх спонукань має позитивну тенденцію.

Література

1. Гилюн О. В. Освітні мотивації студентської молоді / О. В. Гилюн // Грані : наук.- теорет. і громад.-політ. альманах / Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара; Центр соц.- політ. дослідж. – Д., 2012. – № 1 (81). – С. 102–104.
2. Леонтьев А.А., Леонтьев Д.А., Соколова Е.Е. Алексей Николаевич Леонтьев: деятельность, сознание, личность. М.: Смысл, 2005
3. Кальницька К.О. Теорія мотивації А. Маслоу // Практична психологія та соціальна робота. – 1998. – № 3. – С. 36.
4. Тарнопольський О. Студент у функції викладача англійської мови як іноземної: вплив на ставлення до навчання та навчальну мотивацію (мовний ВНЗ) / О. Тарнопольський, Ю. Дегтярьова // Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі : зб. наук. пр. : в 2 ч. / за ред. В. Т. Сулими, С. Н. Денисенко. – Л. : ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – Ч. 2. – С. 37–40.

References

1. Gylyun O. (2012). Osvitni motyvaciyi students`koyi molodi [Educational motivations of student youth]. Grani : nauk.- teoret. i gromad.-polit. al`manax / Dnipropetr. nacz. un-t im. O. Gonchara; Centr socz.- polit. doslidzh. – D., 1(81), pp. 102–104 [in Ukrainian].
2. Leontev A., Leontev D., Sokolova E. (2005). Aleksey Nikolaevich Leontev: deyatelnost, soznanie, lichnost [Alexei Nikolaevich Leontiev: activity, consciousness, personality]. M.: Smyisl [in Russian].
3. Kalnyczka K. (1998). Teoriya motyvaciyi A. Maslou [The theory of motivation A. Maslow]. Praktychna psykhologiya ta socialna robota. – Practical psychology and social work. № 3, p. 36 [in Ukrainian].
4. Tarnopolsky O. (2007). Student u funkciyi vykladacha anglijs`koyi movy yak inozemnoyi: vplyv na stavlennya do navchannya ta navchalnu motyvaciyu (movny VNZ) [Student as a Teacher of English as a Foreign Language: Impact on Attitude Towards Learning and Learning Motivation (Languages Universities)]. Suchasni problemy lingvistychnyx doslidzhen` i metodyka vykladannya inozemnyx mov profesijnogo spilkuvannya u vyshnij shkoli – Current Problems of Linguistic Research and Methods of Teaching Foreign Languages to Professional Communication in Higher Education: zb. nauk. pr. : v 2 ch. / za red. V. T. Sulymy, S. N. Denysenko. – L. : LNU im. I. Franka, № 2, pp. 37–40 [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена проблемі формування мотивації до вивчення іноземних мов здобувачами вищої освіти. Розглядаються різноманітні мотиваційні підходи. Практичний досвід переконує, що найголовніше у вивченні іноземної мови – це мотивація здобувачів вищої освіти. Вона є пусковим механізмом будь-якої діяльності: праця, спілкування чи пізнання. Мотив повинен бути як на початку заняття, так і на кожному окремо взятому його етапі. Мотив має стати тією точкою опори, на якій будувється зміст заняття. Жоден навіть висококваліфікований викладач, не досягне бажаного результату, якщо його зусилля не будуть узгоджені з мотиваційною основою на конкретний результат. Будь-яка діяльність чи вчинок спонукається не окремим мотивом, а комплексом, тобто є полімотивованим.

У контексті дослідження мотивація учіння розглядається як ієрархічна система внутрішніх і зовнішніх мотивів. Під мотиваційною сферою розуміється сукупність стійких мотивів, що знаходяться в певній ієрархії і виражають спрямованість особистості.

Обґрунтовано, що вплив емоційного фактора на навчальну діяльність є неоднозначним, він залежить від певних умов. Процес формування професійного інтересу має певні закономірності та стадії. У статті також обґрунтовано, що робота на занятті, організована за принципами комунікативності, має переваги перед теоретичним підходом до вивчення мови. Узагальнено, що для ефективного досягнення результату необхідно забезпечити диференційований підхід до вивчення іноземної мови.

У результаті дослідження зроблено висновок, що цілеспрямована робота в процесі вивчення іноземних мов з метою розвитку не лише зовнішніх стимулів, а й внутрішніх спонукань має позитивну тенденцію. Глибші, ґрунтовніші знання здобувачів вищої освіти відкривають перед викладачем ширші можливості з метою використання різноманітних за змістом та формами завдань, що позитивно позначаються на формуванні професійних інтересів.

Ключові слова: мотивація, мотив, класифікація мотивів, іноземні мови, здобувачі вищої освіти.